

דבר חודש בחודשו

בס"ד

עלון 113 – אדר א' 1 תשפב"

עלון שומעי לקחו של מורנו הרב יואל שוורץ שליט"א
חודשי אדר בשנה מעוברת. חשיבות השמחה בעבודת ה'. כיצד אפשר לזכות בעבודה גדולה זו של שמחה. זכרון לראשונים - הגאון הרב נחום פרצוביץ' זצ"ל

ובמועדים, ככתוב (ישעיה נח, יד) "אֵזוּ תִתְעַנְּג עַל ה' וְהִרְפַּבְתִּיךָ עַל כְּמוֹתַי [בְּמִתִּין] אֲרִיז וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נְחֻלַּת יַעֲקֹב אֲכִיד כִּי פִי ה' דִּבֶּר", וכתוב "ושמחה בהגד", ובפרט בשעת עבודת התפילה צריך לשמוח שמחה רבה, דכתיב (דברים כח, טו) "תִּהְיֶה אֶשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב כָּרֵב פֶּלֶא וּפִירְשׁוּ דְרוּצָה לֹמֵר: יוֹתֵר מְרוֹב כֹּל. הַבִּיטָה וְרֵא, שְׁכֵמָה שִׁישְׁמַח הָאִישׁ עַל רֹב הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל וּקְדָשְׁנוּ בַמְצוּוֹתַי לַמְצוּוֹה תַחֲשַׁב, ועושה נחת רוח ליוצרו, וקובע לו שכר. היש חידך מתוק מזה? אשרינו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו! ואמרו רז"ל דשכר מצוות בהאי עלמא ליכא, אבל בשכר השמחה אדם באוכל בעולם הזה. והשכר היותר גדול שיש לו על השמחה, שזוכה להשגת החכמה והשגת השלמות, שכן גילה סודו רבנו האר"י ז"ל שמה שזכה להשגת חכמה נפלאה והשגת רוח הקודש הכל היה בשביל שהיה שמח שמחה רבה בעוסקו בתורה ובקיימו מצוה יותר ממוצא שלל רב. נמצא ששכר שמחה של מצוה מצווה. חז"ל אמרו, שהמדרגות הרוחניות הגבוהות ביותר קשורות דווקא בשמחה: "וְיִשְׁבְּחֵתִי אֲנִי אֵת הַשְּׂמֵחָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב לְאָדָם תַּחַת הַשָּׁמַיִם כִּי אִם לְאָכֹל וּלְשָׂתוֹת וּלְשִׂמְחָה וְהוּא יִלְוֶנּוּ בְעָמְלֹו יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר נִתַּן לוֹ הָאֱלֹהִים תַּחַת הַשָּׁמַיִם" (קהלת ח, טו) - זו שמחה של מצוה, "לְשִׂחוֹק אֲמֹרְתִי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מְהֵ זֶה עֲשֵׂה" (שם ב' ב) - זו שמחה שאינה של מצוה.

ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה, שנאמר "וְעֵתָה קְחוּ לִי מִנְּגִן וְהִיָּה כִנְיָן תִּכְנָנֶנּוּ וְתִהְיֶה עֲלֵיו יַד ה'" (מלכים ב, ג, טו). אמר רב יהודה: וכן לדבר הלכה" (שבת לא, א).

אפילו בזמן שמצווה להתאבל על החורבן, יש לשמוח בעשיית המצוות, וכפי שכותב ב"משנה ברורה" על הנאמר ב-"שולחן ערוך" (או"ח א, ג): "ראוי לכל ירא שמיים שיהא מוציא דיואג על חורבן בית המקדש": "אבל התורה והתפילה יהיה בשמחה".

וכן בזמן עשיית תשובה, שמצווה להצטער ולהתאבל על עוונותינו, כתב ב"פלא יועץ" שם, שעם זאת אין להרפות גם מעבודת השמחה.

חשיבות לחשיבות השמחה בעבודת ה'

א. השמחה בעבודת ה' מוכיחה עד כמה חשובה היא אצל העובד, וכמה הוא מאושר על שזכה להתקרב אל ה'.

וכבר כתב ב-"מסילת ישרים" (פרק י"ט), כי השמחה היא מענפיה של אהבת ה': "הענף השני הוא השמחה, והוא עיקר גדול בעבודה, והוא מה שדוד מזהיר ואומר (תהלים קב): "עֲבָדוּ אֵת ה' בְּשִׂמְחָה בָּאוּ לִפְנֵינוּ בְּרִנָּה", ואומר (תהלים סח, ד): "וְצִדִיקִים יִשְׂמְחוּ וְיִעֲלִצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וְיִשְׁיָאוּ בְשִׂמְחָה". ואמרו רבותינו ז"ל: "אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, ועל הפסוק שזכרנו למעלה, עבדו את ה' בשמחה, אמרו במדרש שוחר טוב "אמר רבי אייבו: כשתהיה עומד להתפלל יהא לבך שמח עליך, שאתה מתפלל לאלוקים שאין כיוצא בו". כי זאת היא השמחה האמיתית, שיהיה ליבו של האדם עלו שהוא זוכה לעבוד לפני אדון יתברך שאין כמוהו, ולעסוק בתורתו ובמצוותיו שהם השלמות האמיתית והיקר הנצחי. ואמר שלמה במשל החכמה (שיר השירים א, ד): "מְשֻׁבְּנֵי אֲתָרִיד גְרוּצָה תְּבִיאֵנִי הַמְּלֶךְ הַדְרִיז נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בְּךָ נְזַכְרָה דְדִיד מִיָּשִׁירִים אֲהַבֹּד", כי כל

שנה מעוברת מכונה כן, בגלל שני חודשי אדר שבה, שעניינם להשוות בין שנת חמה לשנת לבנה. (הלוח הנוצרי מקובע בשמש והלוח המוסלמי בירח, וזה בא לידי ביטוי במיוחד בגלל שרידי אלילות שהיו להם, הנוצרים מתפללים לכיוון זריחת השמש שהיתה האלילות העיקרית במצרים ומשם התפשטה הנצרות לעולם, והמוסלמים סמלם הוא הסהר, שהיה אליל העיקרי בבבל).

חודשי אדר בשנה מעוברת

ענין חודש אדר הנוסף שבע פעמים במחזור של י"ט שנה, מורה על ייחודו של עם ישראל שאינו כפוף לטבע, אלא הטבע כפוף לו, ככתוב (תהלים נו, ג) "אֶקְרָא לֹא-לֵהִים עֲלִינוּ לֹא-לְגִמְר עֲלִי" וכמבואר בירושלמי שקביעות החודשים משפיעה במציאות הגוף של בני אדם לגבי דינים מסוימים. וכן, ילד שנולד אחר חביו יהיה בר מצווה לפניו, אם הראשון נולד בכ' אדר א' והוא בב' אדר ב' ושנת הי"ג היא של אדר אחד. גם השליטה של בית דין של ישראל על הזמן שאינו קבוע לאחד מגרמי השמים, מחליש את הסכנה שבאלילות השמש והירח שהיו אלילים מרכזיים בעולמם של הגויים בעבר.

שאלה הלכתית ידועה, האם לשני החודשים יש דין אדר, או רק אחד הוא אדר והשני הוא רק חודש נוסף, וזה משליך על שאלה נוספת איזה חודש הוא העיקרי ואיזה הוא הנוסף, ויש בזה דעות לכאן ולכאן, אמנם להלכה נקבע שהשני עיקר ויש מחמירים לחשוש שהראשון הוא העיקרי וחוששים לגדלות ביחס להיותו בר חיובא כבר בראשון, ואנו נדון לגבי ענין השמחה שבחודש אדר בשנה מעוברת.

ייחודו של חודש אדר שמרבים בו בשמחה, ומזלו טוב לישראל, ולכן אמרו חז"ל (תענית כ"ט) שמי שיש לו משפט עם נוצרי ישתדל לעשותו באדר, האם דברים אלו נאמרו בשני חודשי אדר או רק באדר השני. והנה ענין השמחה בחודש אדר שייך לפורים, כהכנה אליו, אך נראה, שהוא שייך לכל החודש, שאמנם נס הפורים גרם לייחודו של החודש מכל מקום יתכן וכל החודש הוא בעל משמעות עצמית, וכמו שרואים שזכה לקריאה מיוחדת של ארבע פרשיות, שבחלקם אינן שייכות לפורים. ונראה, שכבר לאדר א' יש משמעות עצמית של אדר.

אם כן, עבודת השמחה בחודש זה היא עניין לעצמו, ויתכן שחיובו הוא בכל שני החודשים. וכמו שכותב הַבְנֵי יִשְׁשֻׁכֵר בדרך רמז על מאמר חז"ל במסכת ביצה "הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אדר", שהכוונה לא רק לעץ אדר ונכסים ארציים, אלא גם לחודש אדר, שסגולת הזמן לשמור על נכסיו הרוחניים של האדם. וככתוב "והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב", כלומר חודש אדר הוא חודש ששייך לשמחה בעבות ה', ואף אדר הראשון הוא אדר ביחס לשמחה.

חשיבות השמחה בעבודת ה'

על חשיבות השמחה בעבודת ה', כותב הרמב"ם: "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוות ובאהבת האל-שציווה בהן, עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו, שנאמר (דברים כח, מז) "תִּהְיֶה אֶשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֵת הַשֵּׁם אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב כָּרֵב פֶּלֶא".

ובעל "פלא יועץ" כותב (בערך "שמחה"): "מה טוב ומה נעים שישמח ישראל בעושי שמחה של מצוה. על כל מצוה ומצוה שעושה יגיל וישמח יותר ויותר ממוצא שלל רב, ובפרט בשבתות

עלון 113 - חודשי אדר בשנה מעוברת. חשיבות השמחה בעבודת ה' אדר א' 1 תשפ"ב

אלישע הנביא משתמש בנגינה על מנת לעורר את השמחה של מצוה ולהגיע לנבואה (מלכים ב, ג, ט): "וַעֲתָהּ קָהוּ לִי מִנְגִן וְהִיָּה בְנִינָו הַמְנַנֵּן וְהִיָּה עֲלָיו יָד ה' בִּזְהָרָה נִבִּין גַּם מִה שֶׁאָמְרוּ "אֵין שְׂמֵחָה אֵלָּא בְּבִשְׂרָ וַיִּינֵן" (פסחים דף ק"ח), וכך יש ללמוד ממצוות המשתה והשמחה שבפורים. כשם שיש כאן שמחה פנימית המתבטאת בביטויים חיצוניים של אכילה ושתיה ושירה, כך יש כאן השפעה מן החוץ אל הפנים. "שְׂחֹק" שכזה, שאינו מנותק מן הנפש הפנימית אלא משמש אותה, הוא שחוק של שמחה, ועליו כותב רש"י (בראשית כא, ו): "וְהַאֲמֵר שְׂרָה צְחָק עֲשֵׂה לִי אֶל־לֵהִים כָּל הַשְּׂמִיעַ יִצְחָק לִי" - ישמח עלי, ומדרש אגדה: הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפילות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם."

סגולה מיחדת יש ללימוד התורה להגיע על ידיו לשמחה פנימית, כמו שנאמר (בתהילים י"ט ט): "פְּקֻדֵי ה' יִשְׁרִים מִשְׁפָּחֵי לֵב מִצְוֹת ה' בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם". ובמדרש קהלת רבה, על הפסוק "מִי פְּהֶחֶם וּמִי יוֹדֵעַ פֶּלֶשׁ דְּבַר הַכְּמַת אָדָם תֵּאָרֵר פְּנֵיו וְעַז פְּנֵיו יִשְׁנָא" (קהלת ח, א). מעשה נאה בנושא זה, "רבי אבהו הלך לקיסרין [מקום מושב שלטון הרומי בארץ וצריך היה הרבה פעמים לשחד אותם כדי לבטל גזרות] וחזר משם ופניו מאירות ראוהו התלמידים, עלו ואמרו לרבי יוחנן: רבי אבהו מצא אוצר. אמר להם: למה? אמרו לו: שפניו מאירות. אמר להם: שמא תורה חדשה שמע? בא אצלו. אמר לו: ומה תורה חדשה שמע מר? אמר להם: תוספתא עתיקתא מצאתי. קרא עליו "הַכְּמַת אָדָם תֵּאָרֵר".

הדרך אל השמחה הפנימית עוברת, איפוא, בלימוד התורה, אולם בד בבד עם זה יש לעמול על שלמות המידות. יש קשר שבין שלמות נפשית לבין השמחה. ובך נאמר (תהלים צז, יא) "אֹרֶךְ יָרֵעַ לְצַדִּיק וְלִישָׁרֵי לֵב שְׂמֵחָה". הזוכה לישרות לב - תיקון המידות - זוכה לשמחה. על פי זה אפשר להבין מה שאמר רבי יהודה ב"ר אילעי, כי אור פניו [המבטא אושר ושמחה] בא לו מכך שיש לו עשרים וארבע בתי כסאות מביתו ועד בית המדרש, והוא בודק עצמו בכלום (ברכות דף נ"ה), ומפרש הגר"א (מובא ב"אבן שלמה" פ"א אות י"א): "צריך לפנות ליבו בכל יום קודם הלימוד ואחריו מעיפוש הדעות והמידות ביראת חטא ומעשים טובים, וזה מכונה בשם בית הכסא". מי שמתקן מידותיו זוכה לאור פנים ולשמחה.

דרכים לקניית השמחה

"והנה, כל דברים המסורים ללב, צריכים עזר הלב, שהרי אם יאמרו לאדם שיירא והוא אינו ירא, לא יוכל לירא. וכעין זה הדבר, אם יאמרו לו שלא ירא, או אם יאמרו לו שיצטער, או שלא יצטער, שישמח, או שלא ישמח, וכדומה, לא יוכל לעשות היפך ממה שלבו חפץ. רק על פי שכלו יהולל איש, שיהפוך את לבו וינהגו אל המקום אשר יהיה שמה הרוח על - ידי מחשבות טהורות תדיריות, והן אמת שעניינים אלו, עיקרם תלוי לפי מעשיו של אדם, ולפי זכות הנפש, "מִלְפָּנֶיךָ מִשְׁפָּטֵי יֵצֵא עֵינֶיךָ תְּהוֹיָנָה מְיֻשָּׁרִים" (תהלים יז, ב), ואף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי, ברוחניות מה למעלה ויהיה לו עזר משדי לשמוח בעידן חדווה ולהתעצב בעידן עצבותיו, וליראה ולאבהה את ה' הנכבד והנורא, ולעבוד עבודה שלמה, בדת מה לעשות. אבל על כל פנים ביד בל אדם להעזר על ידי מחשבות טהורות, ואם אינו עושה כולה, עושה מחצה לפחות, ברצוא ושוב, ולפום צערא אגרא, והבא ליטהר מסייעין אותו" (יפלא יועץ" ערך שמחה).

השמחה היא מצב נפשי, שהאדם מצוי בו, אולם, בידי האדם להשתמש באמצעים המביאים לידי שמחה. גם אם הם עניינים חיצוניים יכולים הם להפעיל את התחושה הפנימית, באשר הפעולות החיצוניות נעשות במטרה להגיע אל השמחה הפנימית. וכתב רמח"ל בספרו (מסילת ישרים פרק ז') "החיצוניות מעוררת

מה שזוכה האדם ליכנס יותר לפנים בחזרי ידיעת גדולתו יתברך, יותר תגדל בו השמחה ויהיה ליבו שש בקרבו..."

ב. השמחה מורה על שלמות נפשית, כפי שכותב מהר"ל בהקדמה ל"אור חדש": "וששון הוא המילה, שנאמר "שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֹרְתֶךָ בְּמוֹצֵא שְׁלָל רֵב", על המילה, ומה שנקראת המילה ששון יותר משאר מצוות, וזה כמו שיש אבלות על מת שהוא חסרון שמגיע אל האדם בשביל מתו, כך הששון והשמחה נאמר כאשר הדבר בשלימות הגמור, ועל ידי המילה האדם שלם, כמו שאמרו במסכת נדרים (ל"א) 'גדולה מילה שלא נקרא אברהם תמים עד שנימול, שנאמר (בראשית י"ז, א): "וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תְּשֻׁעִים שָׁנָה וְתִשְׁעֵי שָׁנִים וַיְרֵא ה' אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֶל-ל-ש-די הַתְּהִלָּה לְפָנַי וְהִיָּה תָמִים".

כנראה משום זה, ישנה שמחה של מצוה מיוחדת בשעת סיום מסכת, כאשר מגיעים לשלמות בשטה מסויים משטחי התורה.

אולם השמחה אינה רק נובעת מן האהבה ומן השלימות הנפשית, אלא היא גם מביאה אליה. מי שאוהב את ה' שמח במצוותיו; אך גם להיפך: מי ששמח בעשיית המצוות סופו שיגיע לדרגה גבוהה יותר של אהבת ה'. כי דבר הנעשה בשמחה נעשה עצם מעצמיו ובשר מבשרו של האדם. מצוה הנעשית בהתלהבות ומתוך הנאה רוחנית נמסכת בדמו של האדם ומתמזגת בנפשו והיו לאחדים. כדברי בעל "אגלי טל" בהקדמתו: "שמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל ואמרו בי הלומד ומחדש חידושים ושמח ומתענג בלימודו אין זה לימוד התורה כל כך לשמה, הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם. אדרבה! זה עיקר מצות לימוד התורה להיות שש ושמח ומתענג בלימודו, ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה, דברי תורה נבלעין בדמו, וכולו קודש, כי גם התענוג מצוה".

ג. השמחה בקיום המצוות היא ערובה לקיומן התמידי, העושה בשמחה אינו מתעייף ואינו מתרפה. וסגולה מיוחדת יש בעשיית המצווה בשמחה, שבעבורה מתקיימת המצווה בידי העושה: "כל מצוה שקבלו ישראל עליהם בשמחה, כגון מילה דכתיב (תהלים קיב, קסב) "שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל אֲמֹרְתֶךָ בְּמוֹצֵא שְׁלָל רֵב", עדיין עושין אותה בשמחה".

מלבד השמחה בקיום המצוות, ישנה שמחה על היותנו יהודים עבדי ה', "שְׂמֵחוּ בִיהוָה וְגִילוּ צְדִיקִים וְהִרְנִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְב" (תהלים סב, יא). שמחה בחיי דביקות בה', יש ב' פירושים למילה מצוה, או מלשון ציווי, או מלשון צוותא וחיבור, וזו השמחה הגדולה במה שזוכה להדבק בה' בקיום המצוות, כמו שאמרו חז"ל שבעולם הבא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם נהנים מזיו השכינה, במה שמכירים את ה' ודבקים בו יותר, היום.

כיצד אפשר לזכות בעבודה גדולה זו של שמחה?

השמחה היא ענין פנימי, ואין לה כל ענין עם "עשיית שמחה" חיצונית המקובלת בימינו. שמחה חיצונית היא ה"שחוק" המוזכר בנשימה אחת עם השמחה ועליו נאמר ש"אין השכינה שורה מתוך שחוק" - כשם שאינה שורה מתוך עצבות. שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערווה, ו"אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, שנאמר (תהלים קכו, ב) "אֲזוּ יִמְלֵא שְׂחֹק פִּינוּ וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזוּ יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים" (ברכות לא, א).

בכל זאת, מקובלים אנו כי "האדם נפעל כפי פעולותיו החיצוניות, וכי הפעולות החיצוניות משפיעות על הנפש, כשם שרגשות הנפש משפיעים על הפעולות המעשיות. כך מצאו את

תפקדנו" כבוד והדר תעטרהו תמשילהו במעשה ידיך כל שנת תחת רגליו", אי אפשר שלא לשמוח. וכבר אמרו גורי האר"י: שבאמרו "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת" וכן באמרו: "עלינו לשבח לאדון הכל שלא עשנו כגויי הארצות" וכו'. ישמח ישראל שמחה רבה, כמי שהוא עומד לישרף והצילוהו מן השריפה ועשאוהו מלך. כי אין שריפה כשריפת הנפש, ואין מלכות בהיות עבד מלך גדול ונורא משרת לפניו, וכן באמרו: "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו", או באמרו: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו", וכזאת ובזאת כמה דברים שתקנו לנו בנוסח תפילות וברכות, שאם יעמיק בהם להבין ולהשכיל כמה טובה ויקר וגדולה עשה לנו אבינו שבשמים, ישמח לבו ויגל כבודו" (פלא יועץ ערך שמחה).

בספר "עלי שור" (ח"ב עמ' שכ"ו) בתב: "מאמין אמיתי צריך להיות שמח בחלקו, כי ברור לו, שאין הקב"ה מקפח בל בריה, ובכוחות שהוא נתן לו, יכול האדם בהחלט להגיע לשלימותו. הוא יודע כי כל הנבראים בצביונם ובקומתם נבראו, אין אדם דומה לשני, הן הוא היחיד בהרכב זה של כחות בכל העולם, ואין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימה, לכן חייב אדם לקבל את עצמו כפי שהוא, ולהיות מרוצה עם כל מה שיש לו, הן ברוחניות והן בגשמיות, זהו עומק בשמחה זו, שהאדם מוצא שלום עם עצמו וגורלו, וחי בהרמוניה עם עצמו".

ב. עיסוקים המביאים לשמחה

דברים המביאים לשלימות הם מביאים שמחה. לימוד תורה: (בתהילים י"ט ט): "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁמְחֵי לֵב מְצַוֵּת ה' בְּרַחֲמֵי רַחֲמֵי יְיָנִים".

תיקון המידות: "אור זרע לצדיק ולישרי לב שִׁמְחֵהוּ" (תהלים צ"א). כבר אמרו גדולי החסידות, שהעצבות היא תוצאה של מידת הגאווה. כאשר האדם מדמה כי מגיע לו כך וכן, וכשנפקחות עיניו הוא רואה שאין הדברים כמו שדמיין לעצמו אזי הוא בא לידי עצבות, לכן מידת הענווה מביאה לידי שמחה.

העסק במצוות: החזון איש בקובץ אגרות (ח"א אגרת י') כתב, שמי שמטיל ציצית בארבע כנפות כדין, ירגיש שמחה גדולה, שזכה להתקשר עם בוראו.

2. העיסוק בדברים המועילים: כאשר עוסק אדם בדברים מועילים, זוכה הוא גם לסיפוק של יצירה ועשיה, שמסייע להרגשת שמחה.

ג. עשיית דברים המשמחים

1. שירה ונגינה: כתב הרמב"ם (שמונה פרקים פרק ה'): "וכן, מי שתגבר עליו המרה השחורה (עצבות) יסירנה בשמיעת הנגינים ומיני זמר, ובטיוול הגנות, ובבניינים הנאים, וחברת הצורות היפות, וכיוצא בהם ממה שירחיב הנפש ויסיר חולי המרה השחורה ממנו, והכוונה בכל זה שיבריא גופו".

2. בדיחות הדעת: "רבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן, ולבסוף יתיב באימתא" (שבת ל, ב). תרגום: רבה, לפני שהיה פותח את שיעורו, היה אומר דבר של בדיחות הרעת, ולאחר מכן היה אומר את השיעור באימה.

בדיחות הדעת מביאה לידי שמחה. מצאנו בגמרא (תענית כ"ב, א'), שאליהו הנביא הראה על שני בני אדם שהם בני העולם הבא. כאשר נשאלו למעשיהם, ענו: אנו אנשים מבודחים, וכאשר אנו רואים אנשים עצובים אנו משמחים אותם. כמרכן, כשאנו רואים מחלוקת, אנו משלימים ביניהם (כפי הנראה, על ידי בדיחותם).

בדיחות הדעת איננה שחוק, שנאמר עליו (אבות): "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערווה". ועוד נאמר (שבת ל"א): "אין השכינה שורה לא מתוך שחוק... אלא מתוך שמחה של מצווה". הרמב"ם כותב (תשובה פ"ז, ה"ג): "אל תאמר, שאין

את הפנימיות". ובספר החינוך (מצוה ט"ז) כתב: "האדם נפעל כפי פעולותיו", לפיכך השתמש אלישע בנגינה, על מנת לעורר את השמחה הפנימית - שמחה של מצווה, כדי להגיע לנבואה: "וְעֵתָהּ קָהוּ לִי מְנַגְּנֵי וְהָיָה כְּנִגְנֵי הַמְּנַגְּנֵי וְתִהְיֶינָה עֲלֵינוּ יְדֵי הַ" (מלכים ב, ג, טו) כמו כן אמרו רבותינו (פסחים ק"ח, ב): "אין שמחה אלא ביי"ן". וכך יש ללמוד ממצוות המשתה והשמחה של פורים, שכשם ששמחה פנימית באה לידי ביטוי גם על ידי סימנים חיצוניים, כך מעשים חיצוניים משפיעים על הפנימיות.

שמחה צומחת מהרגשת סיפוק עמוקה שבנפש, שהיא תוצאה משלימות. רק מי שזכה לשלימות בנפשו, זוכה לשמחה אמיתית. אולם, כל המשתדל להגיע לשמחה של מצווה יגיע אליה, כיוון ש"הבא ליטהר מסייעין בידו" וראוי לו להשתמש באמצעים, המביאים לידי שמחה.

א. מחשבות המסייעות לשמחה

א. התבוננות במעשי ה': שכולם לטובה מסייעת לשמחה. לולא התבוננות זו, קשה לאדם לשמוח, כי תמיד שמחתו מהולה בדברים מצערים. ואמר שלמה (קהלת ב, ב): "לְשֹׂהֵק אֶמְרָתִי מְהוֹלָל וְלְשִׂמְחָה מִה זֶה עֵשָׂה", "מהולל" — פירש רש"י: מעורבב עם עצב, ואז — לשמחה מה זו עושה? אך, הרואה בכל דבר רק את טובת הבורא וחסדו, ישמח בחלקו.

ב. לבטוח בה': בעל הבטחון בה' שמח בחלקו גם בשעה של קשיים וצרות, כי הוא יודע שזה לטובתו, והוא בטוח, כי הבורא יתברך ינהלו באופן הטוב לו, ויוציאנו ממצוקתו. הוא מאמין כי הרע יהיה סיבה לטובה גדולה יותר. נאמר (מזכ"ה ז, ח): "אֵל תִּשְׁמְחֵי אֵיבֹתַי לִי כִּי נִפְלְתִי קָמְתִי כִּי אֲשַׁב בְּחֹשֶׁךְ ה' אֹר לִי". דברי הפסוק טעונים ביאור; אמנם, אין לאויב סיבה לשמחה גמורה, כיוון שאחר הנפילה קמתי. אך למה: "אֵל תִּשְׁמְחֵי"? ומפרש המדרש (שוחר טוב): "אלמלא נפלתי - לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך - לא היה אור לי". כלומר: הייסורים והסבל היו סיבה לטובה גדולה יותר, לפיכך, אין לאויב שום סיבה לשמחה, ואפילו לשמחה חלקית.

ג. שמחה בחלקו: "טוב לְלֶכֶת אֶל בֵּית אָבִי מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה בְּאֶשֶׁר הוּא סוֹף פֶּלַח הָאָדָם וְהָיָה יִתֵּן אֵל לְבוֹ": כמה שמחה היה שמח אם היה מוצא שלל רב, והכל כאין נגד החיים. וכמה שמחה היה שמח אם היה ניצול ממות לחיים - כי "וְכָל אֲשֶׁר לְאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ" (איוב ב, ד), וכל חיי העולם הזה הבל המה נגד חיי העולם הבא, שהרי אמרו: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". וכל חיי העולם הבא כלא חשיבי נגד עשיית רצון הבורא, שהרי אמרו: "יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא", ואם אדם שמח במוצאו שלל רב, על אחת כמה וכמה שמחה כפולה ומכופלת צריך, שישמח על התורה ועל העבודה ועל קיום מצוות ה'.

ועוד החי יתן אל לבו, מה יקר וגדולה נעשה לאיש אשר המלך חפץ בו והקים מעפר דל ורצה בו שישתתף לפניו, ישמח לבו ויגל כבודו וכל העם מקצה יאשרוהו ויאמרו: אשריו ואשרי חלקו שזכה לכבוד גדול כזה. וסוף סוף המלך הוא בשר ודם כמוהו, היום כאן ומחר בקבר, על אחת כמה וכמה צריך, שישמח איש אשר מלך העולם אשר אין מספר לגודויו, מלאכים ושרפים עומדים ממעל לו, ולגדולתו אין חקר ואין תכלית, ובחר ורצה בנו לעמוד לשרת לפניו ולברך בשמו, ולדבר אליו פנים אל פנים בכל עת, מה שלא נתן רשות למלאכי השרת, ומשתעשע בנו, ויש לו נחת רוח גדול במעשינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו, ובונה בשמים עליותינו, אף שאין צריך לנו, רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כדי ליתן להם שכר טוב בעמלם, ויאמר נא ישראל מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי

עלון 113 - חודשי אדר בשנה מעוברת. חשיבות השמחה בעבודת ה' אדר א' 1 תשפ"ב

עם הפשטות והענווה שאפיינו אותו, התאים מאוד לשיבת מיר... כמו רבני ישיבת מיר שהיו מיוחדים בזה. אף שמסר שיעורים וחבורות, עד שלא מינו אותו לראש ישיבה לא ישב במזרח, חותנו זקיני ר' אליעזר יהודה העריך אותו מאוד ואף היה קם בפניו!

חותנו הגר"ח שמואלביץ' סמך עליו מאוד, היו הסכמות של ר' חיים שהרב נחום היה כותב לו, והרב חיים היה מעתיק ממנו, ומתקן מה שרצה לתקן.

הוראת החזו"א

דבר מענין שסיפר לי, בזמן מלחמת השחרור היה עוד באמריקה (לשם הגיע משאנחיי עם ישיבת מיר), וכתב מכתב לחזון איש, במכתב שהשיב לו, כתב לו שיעלה לארץ ישראל, ולמרות שלא הבין למה אמר לו לעלות, הרי גם באמריקה הוא לומד טוב, אבל כיון שאמר לו קיבל את דבריו ועלה.

ר' נחום היה פיקח גדול, פעם אמר לי על ראש ישיבה אחד שהקים ישיבה בעשר אצבעותיו, עוד תראה שזרקו אותו מהישיבה, אחרי שנים רבות ראיתי איך דבריו התקיימו, ואותם אנשים שהביאו רה"י עשו לו צרות והשתלטו לו על הישיבה.

התייעצתי איתו כמה וכמה פעמים. פעם אמר לי: מי שמוסר נפש לרבים מובטח לו ילדים טובים.

הדרך לגדלות מלווה בקשיים

היה תלמיד אחד ששימש תקופה במשרה תורנית בישיבה והצליח שם מאוד, אך נאלץ לעזוב מסיבות שונות, כשסיפר לו על כך, אמר לו הרב נחום, אדרבה אני שמח על כך! כי כך הנהגת הקב"ה שמי שיכול לגדול הוא מטיל עליו קשיים, ואדרבה, מזה יוכל להיות אדם גדול. וסיפר על מרן המשגיח הרב יחזקאל לוינסקי, שעבר גם תקופות קשות בחייו ולא היה ניכר עליו שום דבר והנהגתו לא השתנתה כלל, וגם הוא נאלץ מכל מיני סיבות לעזוב את אחת הישיבות שמאוד הצליח בהם, והתבטא ואמר כי לדעתו דווקא עתות מצוקה אלו והקשיים שאירעו בהם הם שהוסיפו לגדלותו, וסיפר על עוד גדולים שעברו קשיים וזה היה סיבה להצלחתם, שכך הצלחתם של צדיקים ואנשים גדולים דרך קושי וסבל (כמו שאמרו רבותינו במדרש - מובא ברש"י ריש פרשת וישב: "ביקש יעקב לישב בשלווה אמר הקדוש ברוך הוא צדיקים לא דיין מה שמתקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלווה בעולם הזה. קפץ עליו רוגזו של יוסף" וטעם הדבר, שעל ידי הקושי אדם מתעלה יותר כיון שהוא צריך לעמול יותר) וכך הנהגת ה' שמטיל קושי על אלו שעתידים לגדול.

לעילוי נשמת מ'שה בן תמ'ה ויצחק ת.נ.צ.ב.ה.

תרומות והקדשות: 052-7189446
s0527189446@gmail.com

ספרי רבנו על המדף:

"דבר חודש בחודשו" חלק א' ממספר 1 עד מספר 50 בכריכת ספר, 2. "דבר חודש בחודשו" חלק ב' ממספר 51 עד מספר 100 בכריכת ספר, 3. אדר פורים. 4. פרק שירה ניתן להשיג את הספרים בחנות "יש כיסוי" [סריגת שוורץ], מלכי ישראל 1, ירושלים טל' 02-5383955.

הודעה חשובה לבעלי פלאפון מפוקח: ניתן להתקשר למערכת בדוא"ל או בפלאפון ולקבל העלוני לפלאפון. **להערות והארות, ולקבלת העלון במייל ולתגובות: אש"ל eeguds@gmail.com - איגוד שומעי לקחו של רבנו:

תשובה, אלא מעבירות, שיש בהן מעשה, כגון זנות, גזל וגניבה, אלא, כשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן ההיתול... ואלו העוונות קשים מאותן, שיש בהן מעשה, שבזמן שהאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרוש מהם...".

ובהלכות דעות (ב', ז') כתב הרמב"ם: "לא יהא אדם בעל שחוק ומהתלות, ולא עצב ואונן, אלא שמה, כך אמרו חכמים, "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערווה". וציוו, שלא יהיה פרוץ בצחוק, ולא עצב ומתאבל, אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, וכן לא יהיה בעל נפש רחבה נבהל להון ולא עצב ובטל ממלאכה" (העצבות כרוכה בעצלות, משום שהיא פעולת יאוש, המרפה את ידי האדם).

"בדיחות הדעת היא אינה שחוק, אלא מידה מיוחדת הקרויה בפי העולם הומור, זוהי מידה שיש בה חמלה על קשיי - יום, סלחנות לחלושי הדעת, עין חדה לחולשות בני אדם, אך מבלי לזלזל בערכם. התעלות מעל למצבים מביכים, ראית האור בתוך השלילה, והשלילה בתוך האור, באשר הפקחות והאהבה כרוכות זה בזה. רוח טובה נסוכה על אדם, שיש בו בדיחות הדעת" (עלי שור ח"ב, עמי רמ"ב).

3. למצוא בעצמו נקודות חיוביות: בכל מצב שיהיה האדם, אף אם חלילה נדרדר בחטא ומרגיש את עצמו כחוטא גמור, מכל מקום חובה על האדם לחפש איזו נקודה חיובית בעצמו והיא בודאי קיימת, שהרי כבר כתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"א): "אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו, שנאמר: "על רוב עונך". ואם הוא חי הרי זו הוכחה כי יש בו הרבה מן החיוב.

העצבות באדם, בעיקר נובעת מהרגשת אכזבה ויאוש של האדם מעצמו, לכן חובה על האדם למצוא את הטוב שבו ועל ידי כך להתעורר לתקן את שאר מעשיו.

וגם אם חלילה יגיע למסקנה המוטעית שאין בו שום דבר טוב, מכל מקום יעלה בלבו את חסד ה' המשפיע טובה לכל נברא איך שיהיה. ישמח בכל דבר טוב שזכה לקיים אפילו על מצווה אחת וברור שיש לו כאלה רבות, שהרי אפילו ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון, וישווה תמיד לנגד עיניו את דברי הסבא מקלס: **כדאי לאדם לבוא לעולם הזה ולחיות בו שבעים שנה, ואפילו רק בעבור אמירת "אמן יהא שמיה רבה" פעם אחת, ועל ידי מחשבות אלו יתעורר ברוחו ויתקן את מעשיו. ובאמת אם יתבונן האדם, יוכל להתעודד ברוחו, מעצם העובדה שהוא כל כך ממורמר על מצבו הרוחני הירוד, שגם זו היא מעלה חשובה ויכולה להיות יסוד לתשובה.**

זכרון לראשונים -

הגאון הרב נחום פרצוביץ' זצ"ל

זכיתי ללמוד בישיבת מיר אצל מו"ר הגאון ר' נחום פרצוביץ', השיעורים של מו"ר היו מיוחדים מאוד, היה ממש "מוצץ" את הגמרא, אמרו בישיבה, שחמיו מו"ר הגר"ח שמואלביץ' היו לו עשר חברותות ביום בעשר ענינים, ולר' נחום היו עשר חברותות על אותו ענין!...

כך גילה הרבה ענינים ודיוקים שאחרים לא שמו לב אליהם.

היה מיוחד מאד בלהט שלו, היה מתווכח הרבה עם יבלחטי"א גיסו העילוי הג"ר מאיר עוד שהיה נער צעיר, והיה רעש גדול בבית המדרש...

מסירות נפש לתורה

המסירות נפש שלו לתורה היתה עצומה, גם בהיותו חולה וכמעט לא יכל לזוז בא למסור שיעורים, ולא רק בישיבה, אלא גם במקומות אחרים, כמו בישיבת אתרי, בא למסור שיעורים לבקשת רה"י הגר"מ אליפנט למרות מצבו הקשה וחולשתו העצומה.

פשטות וענוה